

■ Незабыўнае

ДЗЕ ЁСЦЬ ПАМЯЦЬ, ТАМ БУДЗЕ І ЖЫЦЦЁ

Калісьці ў Бярэзінскім раёне, што на Міншчыне, была вёска з назвай Жабаўка. У 1964 годзе яе перайменавалі ў Партызанку. І гэта невыпадкова. Падчас Вялікай Айчыннай вайны населены пункт уваходзіў у Клічаўскую партызанскую зону — адну з самых буйных у Магілёўскай вобласці.

За чатыры гады немцы пяць разоў ладзілі тут карныя аперацыі. На барацьбу з народнымі мсціўцамі з фронту перакідваліся дывізіі, батальёны, зону літаральна палівалі мінамётным, артылерыйскім агнём, бамбілі, мірных жыхароў расстрэльвалі, але яны ўсё роўна дапамагалі партызанам чым маглі, — расказвае **Якаў Паддубскі**.

Якава Фёдаравічу на той час было трынаццаць гадоў і жыў ён разам з бацькамі, сёстрамі і братам у Жабаўцы.

— Да нас часта заходзілі партызаны, дагэтуль помню, як дапамагалі ім насіць дроў у лазню, як нас, малых, частаваў партызан Вінаградаў. Бываў у нас і камандзір 120-га партызанскага атрада Кандрат Баранаў.

Бацька Якава Паддубскага — Фёдар Рыгоравіч — інвалід Першай сусветнай вайны, непасрэдна ў партызанскім руху не ўдзельнічаў, але рамантаваў зброю, вадзіў партызануў пацеменныя сцежкі на заданні, паколькі добра ведаў тутэйшыя мясціны. А маці з сястрой пяклі хлеб для народных мсціўцаў.

У хаце Паддубскіх праходзіла падпольная канферэнцыя Бярэзінскага райкама КПБ(б) 5 лістапада 1942 года. На яе сабралася шмат людзей на конях, падводах. Пра што там гаварылі, юнак не ведаў, бо яго выставілі на вуліцу. Як сведчаць дакументы, на ёй было прынятае рашэнне аб стварэнні Магілёўскага падпольнага абкама партыі.

У лютым 1944 года фашысты спалілі Жабаўку, у якой на той час налічвалася 12 двароў. Людзі вымушаны былі жыць у зямлянках, мерзлі, галадалі. Гэтыя жудас-

ныя старонкі гісторыі назаўсёды засталіся ў памяці Якава Фёдаравіча.

У мірны час Партызанка паступова пусцела і ў 1985 годзе знікла з карты раёна. За два кіламетры ад былога населенага пункта ўстаноўлена стэла ў гонар першай падпольнай канферэнцыі Бярэзінскага райкама КПБ(б). Тут жа знаходзіцца і брацкая магіла з помнікам, дзе пахаваны 20 партызан і дэсантнікаў. Упершыню помнік паставілі ў 1975 годзе, у 2012-м яго замянілі на новы. Як і на папярэднім, на ім выбіты толькі дзевяць прозвішчаў загінулых.

— Чаму тут не пазначаны прозвішчы астаніх, занесеных у раённую кнігу «Памяць»? — хвалюецца суразмоўца.

У Кнізе «Памяць. Бярэзінскі раён» сапраўды пазначаны 11 прозвішчаў. Аднак дакладна не вядома, ці сапраўды ўсе яны пахаваныя ў Партызанцы. Калі ўладкоўвалі помнік, то апытвалі мясцовых жыхароў. З іх дапамогай ўдалося высветліць толькі прозвішчы дзевяці патрыётаў, растлумачылі ў райвыканкаме. Хутчэй за ўсё тут пахаваныя разведчыкі і дэсантнікі, якіх закідалі самалётам у тыл ворага ў складзе груп. Як вядома, пры жыцці іх прозвішчы былі засакрэчаны.

Акрамя таго, Якаў Фёдаравіч хвалюецца, што пахаванне знаходзіцца ў лесе і праз гады прыйдзе ў заняпад. Дзіця ваеннага ліхалецця прапануе перанесці астанкі воінаў і партызан у суседнюю вёску Галынка або ў райцэнтр.

Прыклады перазахавання ў раёне ёсць. Але такое рашэнне было выклікана аб'ек-

тыўнымі прычынамі. У прыватнасці, каля Магілёўскай шашы стаяў помнік загінулым пры вызваленні Беразіна воінам. Калі пашыралі трасу, то іх астанкі перапахавалі ў іншым месцы. Наогул жа паводле інструкцыі, зацверджанай Міністэрствам абароны, воінскія пахаванні і пахаванні ахвяр вайны могуць быць перанесены ў тым выпадку, калі ім пагражаюць пастаяннае затапленне, апоўзні, наступствы прыроднага і тэхнагеннага характару. Для пераносу гэтага пахавання такіх абгрунтаванняў няма.

Разам з тым, на свае вочы пабачыла, што да мемарыяла ў былой Партызанцы сцежка не зарастае. Кіламетры тры па добрай лясной дарозе — і перада мной паўсталі дагледжаныя магілы, помнікі, абнесеныя пафарбаванай агароджай. Тэрыторыя вакол акуратна прыбраная.

Даглядаюць памятнае месца работнікі Капланецкага сельвыканкама, адкрытага акцыянернага таварыства «Бярэзінскі», Любушанскага лясніцтва, школьнікі. Наведваецца сюды і мясцовы ляснік Міхаіл Гаравіч.

Па рашэнні райвыканкама за кожным месцам пахавання воінаў, партызан, мірных жыхароў гадоў Вялікай Айчыннай вайны замацаваны канкрэтныя прадпрыемствы, арганізацыі, жыллёва-камунальная гаспадарка раёна, сельскія выканаўчыя камітэты.

Таццяна ЛАЗОВСКАЯ.
lazovskaya@vziazda.by

■ Простая мова

СОН У МАЙСКУЮ НОЧ

...Здавалася: толькі што з'еха-лі! І зусім ненадоўга — на лецішчы дзён з дзесяць не былі. А вярнуліся і ўсё, можна сказаць, дом заняты: над дзвярыма, над самым уваходам, «пабудаваліся» ластаўкі. І зараз варта пад'ехаць, варта зашумець, адчыняючы брамку, вылятаюць насустрач, з усіх сілак крычаць: «Вы? Чаго прыперліся?.. Едзьце туды, дзе былі!»

А мы б не супраць. Бо там, дзе былі (гэта значыць, ля мора, у водпуску) жылося і насамрэч добра: найлепшая кампанія, сосны, сонца, ровар... Але дома ўсё роўна лепш.

ТРОЕ

З дому на працу, з працы дамоў хвілін 40 язды — можна з перасадкамі, можна без, зрэдку — у натоўпе, «на адной назе», трохі часцей, — спакойна седзячы з кнігай ці газетай, што, як высвятляецца, таксама... дрэнна.

— Глянь, як ён вочкі паставіў, — кажа нехта некаму ззаду. — На татку глядзіш? Ну ідзі, ідзі да яго, маленькі наш, пасядзі на каленях... Што — не падабаецца? Хочаш назад да мамкі? Дай я цябе пацалую!

Асцярожна, каб не парушыць гэту ідылію, згортваю газету, іду да дзвярэй трамвая. І ўжо адтуль (бо цікава) азіраюся на сямейку: на тату, на маму, на... рыжлага, кудлатага сабакчу.

ВАРТА ПАДЗЯКІ!

...Праязны купіць не забудзеся, каб і хацеў, бо на кожным бойкім скрыжаванні стаіць па шапіку (а не дзе і па два), чаргі аніякай...

— Мне на месяц, на тралейбус, — прашу касірку, падаўшы грошы.

Жанчына бярэ іх, прабівае чэк, адлічвае рэшту, складае ўсё ў адмысловы латок...

— Дзякуй вам, — кажу, забіраючы.

— *Спасибо!* — адказвае яна. Памыліўшыся? Ці, можа... не? Можна, тым, хто ў Беларусі гаворыць па-беларуску, і сапраўды пара ўжо дзякаваць?

БЫЎ БЫ ХЛЕБ...

Спраба апытання: «Дзяўчаты, хто-небудзь сустракаўся з мужчы-

нам старэйшага ўзросту? Як гэта? Якія будуць парады?» — «Толькі адна: пенсія ў іх — пасля 10-га»...

А як у вайскоўцаў, — дык яшчэ і немалая.

Дзед Віця (яму, як кажа, васьмідзясяты лабег) надоечы хадзіў атрымліваць. Па дарозе да банка дзвюх чарнявых прыгажунь заўважыў. А ўжо як назад ішоў (з грашыма) яны яго таксама «прыкмецілі». Падышлі, заўсмехаліся:

— Мужчына, у вас можна спытаць?

Дзед Віця навучаны: — Не! — сказаў, як адрэзаў. Яшчэ і палку прыўзняў...

А мог бы «падставіць вушы».

ЧАЛАВЕК СЯРОД ЛЮДЗЕЙ

Мабільнік разумны: з самай раніцы нагадаў, што ў Пятровіча — дзень народзінаў. Трэба, значыць, пазваніць, павіншаваць. І лепш, відаць, у другой палове дня, бо ў першай да яго, як правіла, не прабіцца — начальнік.

Так, на ўсякі выпадак, без надзей на «дазвон» набралі нумар. «Абанент» адгукнуўся тут жа: пазнаў, узрадаваўся, падзякаваў за добрую памяць.

Потым раскажаў, што з лютага ўжо не працуе — «на пенсію адправілі». І ўсё, маўляў, як адрэзала — цяпер ні званкоў у яго, ні хадакоў — нікому не патрэбны: маўчыць тэлефон (Прабачце, даслоўна): «Ніводная с... не званіла. Нават сягоння!»

КАЛІ БЕЗ РАДАСЦІ ЛЮБОЎ...

Суседка ўжо магла б сядзець дома, адпачываць, бо, што называецца, заслужыла. Але ж працуе пакуль, хоча на зубы зарабіць, хоць шанцаў, здаецца, мала, бо плацяць, казалі, з гулькін нос. Ды і кантракты працягваюць чыста ўмоўна: з пенсіянерамі — на два месяцы, на квартал, не болей.

— Мы як маладыя цяпер, — тлумачыць жанчына, — яны сыходзяцца ды жывуць, пакуль хто лепшы не падвернецца, а мы так працуем. А ўжо як падвярнуўся, — то выбачай-пасунься: была без роспісаў любоў — разлука будзе без наступстваў.

ЛЁС

Сталіца, праспект, скрыжаванне, безліч машын і людзей! А таму не дзіўна, што ў гэтай мітусні нехта разгубіўся — як пішучы следчыя,

не справіўся з кіраваннем: з'ехаў з праезнай часткі — знёс дрэва.

Яно, дзякаваць Богу, невялікае было, маладое — лёгка загінула.

Калі б на яго месцы расло старое, — загінуў бы чалавек.

ПАСПЕЎ

Старасці баяцца толькі жанчыны, мужчыны — не паспяваюць, нават спалохацца.

Калега вельмі рана сышоў. І хараша праводзілі: незлічона кветка было, незлічона вяночкаў і людзей: радня прыехала, сябры-супрацоўнікі, суседзі...

За чаркай потым успаміналі, «якім ён хлопцам быў», што любіў, што не любіў, казалі, як многа паспеў!

І (не аддзячыць Богу!) што чуў усё гэта сын нябожчыка.

І сынаў сын — таксама!

ПЫТАННЕ

«...Сядзець у электрычку, пазвані — я сустрэну цябе», — падрадзіўся сваяк.

Сесці — яшчэ паспела, а вось пазваніць... Ну, не выпала, прынамсі, адразу. Бо следам, за хвілю да адпраўлення, у вагон увалілася жанчына, прыткнулася побач, паставіла сумку, выцерла ўзмакрэлы твар і... слёзы, з адчаем спытала:

— Ну чаму мы такія...

— ?

— ...Нелюдзі. Я з касы толькі што — білет купляла. Кажу там: «Да Маладзечна, адзін, льготны». Мне ў адказ: «Прад'явіце дакумент». «Навошта? — пытаю. — Вам што — майго твару мала? На ім жа напісана: пенсіянерка я, 75 гадоў... Дакументы ў сумцы... Пакуль дастану, каб вам прад'явіць, — электрычка сыдзе». — «Тады, — гаворыць мне дзеўка, — скідкі не будзе, білет прадаю вам за поўны кошт!» І што вы думаеце, — прадала, нават не здрыганулася...

— Ну, яе можна зразумець, — паспрабаваў разважыць жанчыну сусед па лаўцы. — Кожны сёння за работу трымаецца, начальства свайго баіцца. Яно ж за тое, што ты некаму дапамог ці добрую справу зрабіў, прэмію не выпіша, а вось за тое, што ў інструкцыі нейкую літарку парушыў, працухацца дасты і вокам не міргне! Час такі — жорсткі...

Які ён — такі людзі?

Ці наадварот — якія людзі, такі і час?

Пытанне.

ПАЖНЕСХАРАКТАР

Кватэра з гісторыяй гэта...

Ды любая, відаць, нават новая, бо нехта ж яе будаваў, купляў, абстаўляў... Што ўжо казаць пра старую?

У тую, аднапакаёвую, Наста засялялася адна. І жыла — таксама, прычым досыць доўга: толькі бліжэй да сарака выйшла замуж, пераехала ў новае, мужава жытло.

Старое яны здаюць — як правіла, студэнткам альбо маладым сужэнцам, што, здавалася б, выгадна? Так... Калі б гэта жыллё хоць крыху ды глядзелі. А то ж...

«Чужое», «не маё», значыць, можна карыстацца і пры гэтым не мыць ні вокны, ні пліту з сантэхнікай; не чысціць дываны, не прыбіраць, можна абдзіраць шпалеры і лінолеум. Вось будзе сваё, тады...

Не верыцца, што тады ў гэтых гаспадароў нешта будзе іначай, бо, пасеўшы прывычку, пажнеш характар, сапсаваны — і сапраўды — паранейшаму балючым «кватэрным пытаннем».

УРОК

Горад. Вуліца. Дзень.

— Ваў, колькі летаў і зім?!

Гэта, здаецца, Васіль? Гадоў з дзесяць не бачыла!

— Можна абняць? — з той радасці пытаецца ён.

— Ну вядома ж! — кажу.

І тут жа заўважаю, што знаёмец... спалохаўся, што ён азірнуўся («як бы хто не заўважыў?»), што замест абдымкаў ледзь крануўся пляча...

Больш, відаць, ніколі не памкнецца з абдымкамі.

Я таксама.

«ЦВЯТОК РАДЗІМЫ»

Паланга — не Парыж, не сталіца свету, проста мілы, курортны гарадок, з морам, з вялікім Батанічным садом, з музеем бурштыну ў палацы Тышкевіча, з французскімі пахамі кавы-круасанаў, з мноствам кавярняў і віл (вялікіх прыватных дамоў, разлічаных яшчэ і на прыездных).

Ля кожнай з іх — цікавая прысада-агароджа, дагледжаны сад і

газон, «джэнтльменскі набор» — мангал-альтанка-арэлі, прыгожыя клумбы, цяпліцы, камяні-валуны...

Побач з адным — васілёк расцвіў, таксама адзін. Можна, выпадковы, можа, ветрам сюды занесены, бо пустазелінка ж...

А можа, вырасціў хто, сумуючы аб радзіме?

СОН У МАЙСКУЮ НОЧ

У сяброўкі пісьменніцы Лідзіі Арабей (светлая памяці!) быў адмысловы сшытак, які так і называўся «Мае сны».

У мяне сшытка няма, а сны...

Доўгі, змрочны калідор — без вокнаў, без дзвярэй, без магчымасці збочыць. «Прасвет» — толькі ў канцы — у нейкім вялікім, няўтульным памяшканні, падобным на цэх, з якога адны станкі вынеслі, а другія яшчэ не ўнеслі.

Зрэшты, разглядацца там няма калі, бо насустрач хуткім крокам, з усмешкай ідзе... Мікола — як заўжды, бездакорна чысценькі, як перад... смерцю — схуднелы... Ветла абдымае (чаго ў жыцці ніколі не рабіў), туліць да сябе, кажа, як жа рады! А ўжо як я... Што ён — жывы!.. (Ці гэта я — не...?) Пытаю:

— Ну як вы?... Дзе ваша Каця?

Адказу чамусьці не чую, але ж вакол нас бачу вазоны — жывыя і засохлыя, шмат... Значыць, Каця Міколава тут (яна вечна нешта садзіла, але мала што даглядала)... А кветак — шкада. Паліць бы... І вокны трэба памыць, адшараваць падлогу.

З гэтаю думкай «выходжу з абдымкаў» — кірую да крана з вадой, знаходжу анучку...

Думала, дзіўны сон.

— Не, — прызнала прыяцелька, — ён якраз-такі лёгка тлумачыцца. Ну па-першае, дурань хоць дзе работу знойдзе. Па-другое, у яго заўсёды праблема з часам — на гэтым свеце яго бракуе, каб падумаць пра той, на тым — не будзе, каб успомніць пра гэты... А «калідор» — ён проста для пераходу. У некага — светлы і кароткі, у некага — цёмны і доўгі. Але прайсці яго павінен кожны: ніхто не збочыць.

І сапраўды.

Валянціна ДОЎНАР

dounar@vziazda.by